ջութիւնն։

Պէտք է տեսնել միւս կողմէն որդիական անմեղ և գոգցեա կոյրվատահութիւն, անհոգ անձնատուութիւն, յանձնակի հարցումներն, երկար զրուցատրութիւնքն փափուկ և ազնիւ գորովանքն ու յարգանքը, պատիւն յանուն հօր և ամենասիրելի մօր, յետ ժամանակաց պատիւն 'ի յիշատակ նոցա և յիշողութիւն նոցին իբրեւ աւաջնորդ 'ի բովանդակ կեանս, պէտք է տեսնել այս ամենն և ապա պէտք է ասել ինքնին, որ այս ամենը հազիւ թէ մի անկատար պատկեր են այն ընտանութեան, որ կը հաստատուի Աստուծոյ որդւոյ և երկնաւոր հօր մէջ։ Պէտք է յաւելուլ այս մէն մի գիծերուն ներքուն վրայ ամեն բան, որով կը կատարելագործի աստուածային որդիութիւնն և ամբողջին վրայ յաւելուլ ամեն բան, ինչ որ անհամեմատելի կը կացուցանէ զայն։ Եւ յայնժամ միայն կարելի է հասկնալ թէ ինչ առաւելութիւն ունի Աստուծոյ և մարդոյ մէջ այն նոր յարաբերութիւնը, որ հիմնուած է Յիսուսի Քրիստոսի եւ նշանակուած է մեր բնաբանին մէջ։

Կը կրկնեմ վերստին. մեք Աստուծոյ որդիք ենք այն պայմանաւ, որ Աստուած ինքն կամեցած է, որ մենք որդիք լինինք։ Սակայն այս յատկութիւնն լոկ անուն կը լինի և այս որդիութիւնն անիմաստ խօսք, եթէ ինչ որ ճշմարիտ է Աստուած, իրական չը լինի և 'ի մեզ, ըստ բանի Առաքելոյն «Որ է ճշմարտիւ 'ի Նմա և 'ի մեզ»։ Ա. Յովհ. Բ. 8։ Եթէ այս պայմանը նուազի կամ մերժուի, բան մի չը մնար Աստուծոյ կենդանարար շնորհքէն և երկնատուր փրկութենէն։ Վասնզի փրկութիւնը նիւթական և արտաքին գործ չէ։ Փրկութիւնը մեզմէն արտաքոյ չէ, այլ 'ի ներքս 'ի մեզ, փրկութիւնը գործ մ'է, որոյ ճշմարիտ տեղին մեր սիրտն է։ Փրկութիւնը մեր հոգւոյ մի վիճակն կամ կացութիւնն է, և այս պատճառաւ իսկ, մեր ողորմածութեան և շնորհաց գործն եթէ մեր սրտէն օտար է, կարող չէ փրկութեան գործ լինիլ մեզ համար։

(Շարունակելի։)

ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ

(Հարուստակութիւն, տես թիւ Զ։)

Օգուտ-ը-ին։

Որ վշտանայ 'ի խաչէ կամ 'ի քարէ պարտ է միանգամայն 'ի բաց կալ 'ի քամատ և 'ի ջերմաբնոյթ կերակրոց, յաղեալ և 'ի ծեծեալ մսոց, 'ի թթու կամ 'ի խակ պտղոց։ Ա.Յլ կերակուր նորա պարտ է լինել յայնպիսեաց, որք ունիցին զզօրութիւն պահելոյ զմէջ և զորովայն հիւանդին արձակ, որպիսի են գանգառ ընտանի, ծնեբեկ, շամեն, եղերդակ, կարսան, փրփրեմ, շողգամ, գետնախնձոր, բոզկ, սոխ և պրաս։ Յայտցանէ սոխ, պրաս և կարսոն են կարի վնասաւոր գեղ սոյն հիւանդութեան։

Պատշաճ ըմպելիք սոյն հիւանդի է շիճուկ կաթին, կաթն կովու խառնեալ ընդ կիսաչափ ջրոյ, եփեալ գաբեջուր, ջուր եփեալ որիզոյ, եփուած կարսոնի կամ այլ մեղմ դալարեաց, կտաւատի, բոզգաջի լմանենեանոյ, և այլն։

digitised by A.R.A.R.@

Եթէ հիւանդն սովոր է ըմպել զզօրաւոր հեղուկս, կարէ երբեմնապէս առնուլ զսակաւ ինչ ջրին ընդ ջրոյ, որ ունի զզօրութիւն արձակ պահելոյ զմէջս։

Մեղմ կրթութիւն յոյժ հարկաւոր է սոյն հիւանդին. բայց ուժգին շարժումն և վաստակ երբեմն պատճառէ արիւնային միզումն և սաստիկ նուաղութիւն։

Խիճ երիկամանց բազում անգամ անցանէ ընդ միզին, հեծանելով ի ձի և նստելով ի կառս. բայց որք վիճանան ի քարէ, անօգուտ են այսպիսի կրթութիւնք։

Ի սկիզբն նշանաց այս հիւանդութեան եթէ ախտացեալն միտ դիցէ պատշաճ կերակրոց և ըմպելեաց, և փոյթ տարցի չափաւոր կրթութեան, գուցէ իսպառ ողջացի, կամ արգելցէ զարգացումն քարին, յորմէ և ոչ այնչափ վտանգ։

Դեղ։

Հեղուկ սերմանց վայրի ստեպղան քաղցրացուցեալ զայն մեղերբ, կամ մեղր ընդ փոխնդի, յոյժ օգտաւէտ են սոյն հիւանդութեան։ Նաև եփեալ անհաս հատապտղոց խաղողի առեալ յամենայն երեկոյ և առաւօտ իբրեւ ութ կամ տասն ծնսաչափ, խառնեալ ընդ այն 10 չիթ քաղցր ոգւոյ բորակին՝ սպիրիտ օֆնիտրի, կարի օգտաւէտ է վասն վարելոյ զհողային նիւթս ընդ միզին ի դուրս։

ԳԼՈՒԽ Ե.

Արիւնալուծութեան որովայնի.

Այս ախտ առաւելապէս պատահի ի գարնան և յաշնան և ի ջերմավայրս յամենայն եղանակի։ Նաև այս ախտ կարի հասարակ է ի ճախնային երկրի, ուր զկնի ջերմ և չոր եղանակի բազում անգամ տարածի անդ ախտ տարափոխիկ։

Եւս և կարի ընդունակ են այս ախտի այնոքիկ՝ որք միշտ դիմագրաւ լինին գիշերային օդոյ. և որք բնակին ի տեղի ինչ, ուր շնչումն օդոյ չէ ազատ. և աստի է, զի բազում անգամ լինի այն մահաբեր ի զօրանիստ տեղիս, ի բանտի և ի հիւանդանոցի։

Պատճառ.

Այս հիւանդութեան հնար է պատճառել յայնց ամենից, որ արգելուն զարտաշնչութիւնն, կամ ապականեն զհիւթ մարմնոյ։

Նաև ի խոնաւ անկողնոյ, ի թացեալ զգեստուց, յանբարեխառն կերակրոց և յանառողջ օդոյ պատճառի այս ախտ։

Բայց և բազում անգամ պատճառի այն ի տարափոխիկ ախտէ. վասն որոյ հարկ է զգուշանալ ի մերձենալն կամ հետեւելն այսպիսի հիւանդին, զի միայն հոտ հիւանդին բաւական է հաղորդել այլում զայս հիւանդութիւն։

Նշանք այսր հիւանդութեան։

Այս ախտ իմանի ի սաստիկ լուծելոյ որովայնի յուժգին ցաւոց աղեացն և ի շարունակ արտաքս ելանելոյ, զի և մաքրութիւն որովայնին տեսանի փոքր կամ շատ խառն ընդ արեան։

Ի սկսմանն այս ախտի ըստ հետեւանաց ջերմախտութեան, ունի յինքն ցրտութիւն, երագութիւն շնչերակաց. սաստիկ ծարաւ, և նողկանք ստամոքսաց։

Պարտ է զանազանել զայս ախտ

յորովայնալուծութենէ և 'ի կոլերա, մօրբոսէ սաստիկ ցաւոք աղեացն և արեամբն ընդ մաքրութեան որովայնին, վասն որոյ զգուշացի զի մի խնամարկութիւն այնց 'ի կիր առցի 'ի սմին, որ ամենեւին անօգուտ է կամ վնասակար։

Ի. Գ՝ՈՒՐԻՒՆ։

Զիր ինչ այնչափ հարկաւոր սոյն հիւանդութեան, որչափ մաքրութիւն անձին և տեղւոյն՝ ուր բնակի հիւանդն, որ ոչ միայն նպաստէ հիւանդին յոյժ, այլ և է ապահովութիւն այնոցիկ՝ որք զգուշանան հիւանդին. քանզի յամենայն փոխադրական ախտս առաւելու վտանգն զանցառութեամբ մաքրութեան, որ ունի առաւել վատթարագոյն ներգործութիւն 'ի վերայ սոյն ախտի. վասն որոյ պարտ է ստէպ փոխել զամենայն զգեստս հիւանդին, և զմաքրութիւն որովայնին առժամայն 'ի բաց առնուլ 'ի սենեկէն և ընդ հողով ծածկել։

Պարտ է միշտ խաղացուցանել 'ի սենեակ հիւանդին զսվարար օդ, և ստէպ սրսկել անդ դքացախ, զհիւթ լիմոնի կամ այլ զօրաւոր հիւթ թթու իրաց։

Զէ պարտ հիւանդին երբէք սրբտաբեկ լինիլ, կամ միանգամայն 'ի բաց դնել դոյս բժշկութեան. քանզի ոչինչ այնչափ առաւել 'ի վտանգ մահու ձգէ զվոխադրական ախտաւորն, որչափ երկիւղ և կասկած և անյուսութիւն ողջութեան, զի ամենայն այսպիսի վտանգաւոր հիւանդութիւն ունի զբնութիւն լքանելոյ զշորութիւն հիւանդին, և յորժամ յաւելու 'ի նա երկիւղ կամ կասկած անառողջութեան, անհնար է եթէ նա ոչ վտանգեսցի 'ի մահ։

Բարւոք է հիւանդին զգենուլ միշտ զՓքանէլ առ 'ի յորդել զարտաշնչութիւն մարմնոյ. և ամենայն ըզգուշութեամբ 'ի բաց կալ 'ի մսոյ, 'ի ձկանց, և յայնմ ամենայնէ՝ որ ունիցի զբնութիւն նեխելոյ կամ թթուելոյ 'ի ստամոքսի։

Կերակուր նորա իցէ խնձոր եփեալ կաթամբ, խիւս որիզոյ եփեալ ջրով, կաթամբ եփեալ թանձր սագու կամ արարուտ, կաթամբ յօրինեալ կարկանդակ ալեր, արգանակ 'ի մածուցական մասանց մսոյ անասնոց։

Մածուցիկ արգանակն ոչ միայն է պատշաճ կերակուր սոյն հիւանդի, այլ և համարի դող բժշկութեան, եթէ հիւանդութիւնն ոչ է յապականեալ տեսակէ։

Այս մածուցիկ արգանակ պատրաստի այսպէս։ Առնուլ պարտ է զոտսն և զդլուխս ոչխարի, և մաքրեալ զայն 'ի մաղոց խանձելով 'ի հուր կամ մաշկելով, և ապա եփեսցի 'ի չափաւոր ջուր այնչափ մինչեւ թանձրասցի, և ցանեալ 'ի վերայ փոքր ինչ ծեծեալ դարիսոն՝ տացի հիւանդին ուտել ոչ աւելի քան զմի կամ զերկու դրգալս, և յաւուրն երկիցս կամ եռիցս անգամ միայն։

Բայց եթէ հիւանդին անյօժար իցէ յիշեալ արգանակն, արասցի խիւս ալեր կաթամբ, և այս տացի հիւանդին ուտել, որ և այսպէս պատրաստի։ Առեալ զքանի բուռն մի ալեր եփեսցի ջրով, և ապա ածեալ 'ի պատառ ինչ՝ պինդ կապեսցի. թողլով այնպէս յութ կամ 'ի տասն ժամս մինչեւ խոպառ ցամաքեսցի 'ի ջրոյ. և առեալ անտի երեք դրգալ բովեսցի և եփեալ կաթամբ արասցի թանձր խիւս և տացի հիւանդին ուտել շաքարով կամ առանց շաքարի։ Զի եթէ հիւանդն շարունակեսցէ զայս, զինք այլ

digitised by A.R.A.R.@

օգտաւէտ կերակուր վասն նորա քան զայս խիւս ։

Յապականեալ որովայնալուծութեան՝ հիւանդն կարէ ազատօրէն ուտել զամենայն տեսակ հասուննացեալ պտղոց, եթէ եփեալ ջրով կամ կաթամբ, և եթէ առանց եփելոյ. զի հասուննացեալ պտուղք, կաթն և մեղմ կրթութիւն՝ բազում անգամ բժշկեն զհիւանդն ։

Պատշաճ ըմպելիք սոյն հիւանդի է չիճուկ կաթին, զոր եթէ հիւանդն շարունակ 'ի կիր առցէ վասն ըմպելոյ և գրեթէ անկասկած յայսու միայն բըժշկեսցի ։

Իսկ եթէ ոչ գտանիցի չիճուկ կաթին, կարէ փոխանակ այնորիկ առնուլ եփեալ ջուր մաքրեալ գարւոյ ընդ քրէմօրթարթարի, կամ եփուած գարւոյն թամրինդոյ, յառաջնոյն երկու օնս և 'ի վերջնոյն մի օնս ընդ կէս սրուակ ջրոյ ։ Նաև ջուր փոխնդի, կամ սառնացուցեալ ջերմ ջուր, կամոմիլ, թէյ, և այլն ։

Առողջացեալն յայսմ հիւանդութենէ կարի ենթակայ է կրկնութեան, եթէ ոչ զգուշասցի. վասն որոյ հարկ է նմա առ ժամանակ մի ամենայն արթնութեամբ մտադիր լինել ուտելեաց, և խափա 'ի բաց կացցէ յամենայն ոգելից ըմպելեաց. միայն երբեմն կարէ առնուլ բաժակ մի ընտիր գինւոյ. այլ բնաւ մի գարեջուր, այսինքն բիրա ։ Նաև պարտ է պատրաստ կալ 'ի մըսոյ և 'ի ձկանց. միայն կերակուր նորա գլխաւորապէս լիցին բանջարք և կաթն ։ Փոյթ տարցի առնել միշտ կանոնաւոր և մեղմ կրթութիւնս, և եթէ հնար իցէ՝ բնակեսցի միշտ արտաքոյ քաղաքին. և կրթութիւնն իցէ հեծանելով 'ի ձի կամ նաւելով 'ի կառս. և յաւուրն երկիցս առցէ ստամոքսային զառն գեղորայս կամ հեղուկս յառաւօտու և յերեկոյին ։ Նաև մեծաւ զգուշութեամբ պարտ է պահել զանձն մաքուր յամենայն աղտեղի և քրտնաթոր հանդերձից. պատրաստ կալ անասնային մսով կերակրոց, ուտել զհասուննացեալ պտուղս որչափ կարէ և յօժարի, ընդ նմին և զմեղմ բանջարեղէնս կաթամբ կամ ջրով եփեալ. զգուշասցի իսկ 'ի գիշերային օդոյ, և 'ի վատ հոտոյ, յատկապէս 'ի հոտոյ նեխեալ անասնային դիշոյ ։

Դեղ.

Ի յերևիլ նշանաց հիւանդութեանս՝ պարտ է առ ժամայն առնուլ փսխողական և լուծողական դեղս և քրտնաբեր հեղուկս, զի այլ ամենայն դեղ 'ի զուր է և անօգուտ ։

ԳԼՈՒԽ Ը.

Գլխացաւութիւն ։

Այս ցաւ յառաջ գայ 'ի զանազան պատճառաց, յորոց յիշեսցուք մեք և աստ զայնոսիկ, որք առէպ պատահին մեզ, և ունին զսաստիկ ներգործութիւն վնասու ։

Ցաւ գլխոյ է որ միանգամայն լինի, է որ մասամբ միայն, է որ ներքին և է որ արտաքին, է որ բնիկ և է որ պատահական ։

Յորժամ գլխացաւ պատճառի 'ի մաղձային բնութենէ, ցաւն լինի ուժգին և բաղխողական ընդ զգալի ջերման վշտացեալ մասին ։

Այլ յորժամ է այն 'ի մաղասային բնութենէ, հիւանդն զգայ թմբրական սաստիկ ցաւ և սառնութիւն վշտացեալ մասին ։ Յայսպիսի գլխացաւս երբեմն 'ի սառնութենէ ցա-

digitised by A.R.A.R.@

ւոյն յիմարանայ մարդ, և չկարէ բնաւ առնել կամ գործել ինչ։

Պատճառ։

Որ ինչ արգելու զշրջան արեան առ անօթ գլխոյն, պատճառէ զգլխացաւ։ Նաև, բազում անգամ գլխացաւն պատճառի յարգելմանէ սովորական արտաթորման, այսինքն յարենէ քթի, քրտանց ոտից, արեան թըթից, և այլն. նաև յառատութենէ արեան 'ի վեր ելեալ 'ի գլուխն, որ բազում անգամ պատահի 'ի ցրտութենէ, կամ ընդ երկար 'ի վայր կախելոյ զգլուխն. և կամ որ արգելու զդարձ արեան 'ի գլխոյ, և այս պատահի ընդ երկար խոտորնակի հայելով առ առարկայ ինչ։ Ի պինդ կապանաց պարանոցին և 'ի նոր սեղմիչ գլխարկէ։

Յորժամ գլխացաւն պատճառի յարգելմանէ արտաթորման քթոյն, հիւանդն զգայ զցաւ յառաջս գլխոյն և այնչափ սաստիկ, մինչ անհնար լինի նմա բարձրացուցանել 'ի վեր ըզգլուխ իւր։ Իսկ յորժամ պատճառի այն 'ի կիզողական թարախէ կամ 'ի փափաշոտական ախտէ, ցաւ գլխոյն է 'ի գագաթն։

Կողմնացաւ գլխոյ պատճառի յանմարսութենէ կամ 'ի դատարկութենէ ստամոքսաց։

Է և գլխացաւ, որ է հաստատուն անընդհատ կարի սաստիկ և անտանելի, զի պատճառէ անհնարին թուլութիւն, լքումն ոգւոյ և մտաց, հատանէ զնինջ, կորուսանէ զախորժակս, բերէ զպտոյտ գլխոյ, նսեմութիւն աչաց, շառաչիւն ականջաց, կծկումն ձեռաց և ոտից, երբեմն փսխումն, պնդութիւն որովայնի, և սաստիկ ցրտութիւն անդամոց։

Պատահական գլխացաւ պատճառի 'ի շարունակ ներքին ջերմանէ, կամ 'ի քառօրեայ տենդոյ, և կամ յախտէ արգանդի և ախնդանաց։

Յորժամ ընդ գլխացաւութեան է սաստիկ ջերմն կամ գունաթափ մէզն, կամ ընդ սաստիկ գլխացաւութեան է անհնարին ցրտութիւն, է անյաջող նշանակ. քանզի այսպիսի գլխացաւութիւնն յորժամ երկարէ, բազում անգամ պատճառէ այն կուրութիւն, խլութիւն, պտոյտ գլխոյ, կաթուած, անդամագօսութիւն կամ վերնատուէ։

Օգնութիւն։

Յայսմ հիւանդութեան պարտ է բոլորովին հեռանալ զովարար կերակրոց. քանզի կերակրոց այն հիւանդի պարտ է լինել յայնպիսի մեղմ իրաց, որ ունիցի զզօրութիւն բառնալոյ ըզկծուութիւն կամ զլարկութիւն հիւթոց մարմնոյ, և պահեսցէ զորովայնն միշտ լոյծ, որպիսի են կաթամբ եփեալ խնձոր, շոմէն, շողգամ, ստեպղին, կաղամբ, դդում, բողկ, սագու, արարուտ, որիզ, մաքրեալ գարի, և այլն։ Իսկ ըմպելիք նորա պարտ է լինել մեղմարկոյթ հեղուկս, այսինքն եփեալ գարեջուր, քամուած մեղմ գալարեաց, եփուած քրտնաբեր փայտից։

Օտան և զոտունս պարտ է պահել միշտ ջերմ և ստէպ դնել 'ի գաղջ ջուր, կնաել զգլուխն և լուանալ միշտ ցուրտ ջրով և քացախով, պահել զանձն միշտ ուղղորդ, և չդնել զգլուխն 'ի կարի ցած բարձի վերայ։

Յորժամ գլխացաւն պատճառի յառատութենէ արեան կամ 'ի ջերմ մաղձային խառնուածոյ, պարտ է 'ի կոկորդէ հիւանդին արիւն առնել, և ըստ ստիպման հարկին կրկնել զայն։

digitised by A.R.A.R.@

կամ ձգել զքանի հատ տզրուկս 'ի քունսն կամ 'ի յետուստ ականջացն, կամ ձգել խարանադեղ սպեղանի 'ի յետուստ պարանոցին կամ ականջացըն, և կամ յայն տեղի, ուր ցաւի։ Իսկ եթէ հարկաւորի, պարտ է ձգել սպեղանի 'ի վերայ բոլոր գլխոյն. եւ լոյծ պահել զորովայնն մեղմ դեղօրէիւք։

Գլխացաւն պատճառեալ յառատութենէ ապականեալ հիւթոց, և դադարեալ 'ի թաղանթի կամ 'ի մաշկի, որ բերէ սաստիկ և անընդհատ գլխացաւ, որ եթէ արիւն առնելով և մեղմ դեղովք ոչ անցանէ, հարկ է տալ հիւանդին զօրաւոր լուծողական դեղս, ձգել 'ի վերայ բոլոր գլխոյն խարանադեղս, և 'ի միջոց մի զյետուստ պարանոցին բաց պահել, մինչեւ անցցէ գլխացաւն։

Յորժամ գլխացաւն պատճառի յարգելմանէ արտաթորման քթոյն, հարկ է սակայ հոտոտել զյեղեղուկ աղս, այսինքն՝ օ. ֆը լօռ, առնուլ ըն քթախոտ կամ դեղուենչ և կամ զայլ գրգռիչս քթոյ, մինչեւ դարձցի այն առ առաջին ընթացս իւր։

Ցաւ կիսոյ գլխոյն, յատկապէս յորժամ իցէ այն կանոնաւոր, պատճառի 'ի լիութենէ ստամոքսաց, որոյ վասն հարկ է տալ հիւանդին մեղմ փսխողական և լուծողական դեղս, և 'ի գիշերի կապել 'ի ճակատն զկտոր մի ֆլանելայ։

Յորժամ գլխացաւն պատճառի յապականեալ հիւթոց բորոտութեան քոսի և վարաշոտական ախտի, զկնի գուն գործելոյ պատշաճ արտաթորման թարախայն, պարտ է տալ հիւանդին ըմպել եփուած փայտից, սարսափրիլայ ընդ հեղուկս չամչոյ։

Յորժամ գլխացաւն է անտանելի և վտանգաւոր, պարտ է հիւանդին առնուլ զթմբրացուցիչ դեղս։ Զկնի տալոյ նմա զպատշաճ մաքրողական դեղորայս, ապա շփել պարտ է զվշտացեալ տեղին բալսամ օպոդ անօդինով, որ և կարէ առնուլ 20 կաթիլըս լաւդանիւմ ընդ ըմպանակ մի ջրացեալ թէյի, յաւուրն երկիցս կամ երիցս անգամ։

Յայսմ սաստիկ գլխացաւութեան պարտ է հիւանդին շարունակ 'ի կիր առնուլ զպատշաճ մեղմ դեղորայս հանդերձ հետեւելով թմբրական դեղոց։

Եթէ չիցէ պատշաճ հիւանդին արիւն առնել, հարկ է նմա զոտսն և զսրունս սակայ դնել 'ի գաղջ ջուր, կամ 'ի կիր առնուլ զսպեղանի մանանեխոյ կամ սերմանց բողկի 'ի յետուստ պարանոցին։ Այսպէս առնի և 'ի գլխացաւութեան որ պատճառի 'ի հիւթոց յօդացաւութեան։

Այլ գլխացաւ յորժամ պատճառի 'ի սաստիկ ջերմութենէ արեւու, 'ի վաստակոց կամ 'ի կրթութենէ, պարտ է հիւանդին առնուլ զմեղմ դեղորայս, զովարար ըմպելիս, և աղային ըմպելիս ընդ նիտրոյ՝ այսինքն ոգի բորակի։

ԳԼՈՒԽ Թ.

Աչացաւութիւն.

Աչացաւութեան հնար է պատճառիլ յարտաքին վնասուց, այսինքն 'ի շնչմանէ սաստիկ հողմոց, 'ի կիզմանէ արեւու, 'ի յաճախ տրորելոց մատամբ զաչսն, և այլն. նաեւ 'ի փոշւոյ, յանշէջ կրոյ, և 'ի ժժմանց անկելոյ յաչսն։

Իսկ բորբոքումն աչաց բազումանգամ պատճառի յարգելմանէ սովորական արտաթորման, այսինքն 'ի բու-

digitised by A.R.A.R.@

ժելոյ հնացեալ վիրաց, 'ի խափանմանէ խորանաց, 'ի ճնշելոյ առաւօտեան մեղմ քրտանց մարմնոյ կամ ոտից, յընդերկար դիմելոյ առ գիշերային օդ, յատկապէս առ ցուրտ հողմ հիւսիսային, կամ առ այլ ինչ որ յանկարծ զսպէ զարտաշնչութիւնն, յորժամ մարմինն դեռ ջերմ է 'ի կրթութենէ իմիք կամ 'ի վաստակոց ։

Այլ և պատճառի այն յերկար հայեցողութենէ 'ի վերայ ձեան կամ սպիտակ իրաց, արեգական, բոցոյ կամ փայլուն առարկայի և յանկարծ 'ի մըթութենէ դիմելոյ առ լոյս ։

Մինչ այնչափ առաւել պատճառէ բորբոք աչաց, որչափ արթնութիւն գիշերային և յաճախ ընթեռնուլն և գրելն 'ի լոյս ճրագի ։

Նաև աչացաւն բազում անգամ պատճառի յըմպելոյ զօրաւոր եւ բորբոքիչ հեղուկս, 'ի վաւաշոտական ախտէ, 'ի մռմռացուցիչ ծխոյ հանքային նիւթոց, 'ի ծխոյ ճարտաց հրոյ, 'ի տռփական աղտեղութենէ, յաղտալից խլոց կամ յօդացաւութ՟է ։

Երբեմն եւս պատճառի այն 'ի վնասուէ արտեւանաց կախեալ յաչսն. է եւս որ պատճառի 'ի տարափոխիկ ախտէ աչացաւութեան, 'ի խոնաւ օդոյ, 'ի խոնաւ բնակութենէ, 'ի հարբուխէ, 'ի պլաակէ, 'ի վարդախտէ, յատկապէս յերեխայս ։

Նշանք այս ցաւոյ ։

Բորբոքումն աչաց զգայ սաստիկ ցաւօք, տապմամբ, լցեալ արեամբ կամ կարմրութեամբ և ուռուցմամբ ։ Հիւանդն չկարէ հայիլ առ լոյս. և զգայ երբեմն սաստիկ խայթիչ ցաւ, որպէս թէ փշալք ծակիցեն զաչս նորա ։ Աչք նորա լի են միշտ հարբուխային կիզիչ ջրով. զորս բազկայն բա չափու իւիք ջերմախառնութեան հարկանի սաստիկ, և յորժամ բորբոքումն միոյ ականն անցանէ առ միւսն, է անյաջող նշան ։

Օգուտելին ։

Պարտ է սոյն հիւանդի պատրաստ կալ 'ի կերակրոց որ են բնութեամբ ջերմ կամ գրգռիչ արեան. զի կերակուր նորա գլխաւորապէս կայանայ 'ի մեղմ դալարիս, յանզօր արգանակ և 'ի փոխինդս ։

Եւ ըմպելիք նորա պարտ է լինիլ ջուր եփեալ գարւոյ կամ որիզոյ. չեճուկ կաթին, թոյլ թէյ, կամոմիլ կաթն և այլ այսպիսիք ։

Սենեակ նորա պարտ է լինիլ մթին, բայց մի խափանեսցի այն 'ի յօդոյ. բարւոք է և հովհանաւորել զաչսն նորա և թեթեւ կապտագոյն կամ կանաչագոյն ծածկութիւ, այլ զգուշասցի զի մի ճնշեսցէ այն 'ի վերայ աչացն ։

Նաև զգուշասցի 'ի հայիլ առ լոյս ճրագի, հրոյ և՞ այլ փայլուն իրաց. և միանգամայն 'ի բաց կացցէ 'ի ծըխելոյ զծխախոտ, 'ի գեղըմպչոյ, եւ յայնմ ամենայնէ, որ պատճառեսցէ զփռնդումն, զհազ և զփոխումն ։

Եւս և պարտ է հիւանդին ամենայն զգուշութեամբ ջանալ պահել զինքն խաղաղ և հանգիստ կալ առանց բարկութեան, տրտմութեան կամ յուսահատութեան. և որչափ հնար է՝ դուն գործեսցէ 'ի ննջել ։

Դեղ ։

Աչացաւութիւնն է մի յայնցիկ հիւանդութեանց, որ աղալ կիրառութեամբ արտաքին դեղորէից վնասի յոյժ ։ Վասն որոյ հարկ է ամե-

digitised by A.R.A.R.@

նայնիւ զգուշանալ 'ի կիրառութենէ այնպիսեաց, եթէ իցէ ջուր, եթէ օծանելի և եթէ այլ անպատշաճ դեղ ինչ։

Միայն 'ի սաստիկ բորբոքման աչաց բարեգոյն միջոց բժշկութեան է նախ արիւն առնելն 'ի կոկորդէ հիւանդին, կամ 'ի պարանոցէ և կամ 'ի բազկաց։

Բարւոք է և 'ի կիր առնուլ զարբ ջուկս, յորոց 6 կամ 8 հատ ձգելով 'ի յօնսն կամ 'ի ներքոյ աչաց. որ եթէ հարկաւորի, հարկ է կրկնել զերկուսն եւս, եթէ արիւն առնելն և եթէ տզրուկ ձգելն։

Չէ պարտ զանց առնել տալ հիւանդին զմեղմ լուծողական դեղս, միշտ բաց պահելով զորովային նորա։ Ուստի կարէ հիւանդն յերկուս կամ յերիս աւուրս անգամ մի ազատօրէն առնուլ սակաւ ինչ և աղ գլաղերոյ և դրնմարդար, կամ եփուած փամրենդոյ։

Իւ եթէ այսոքիկ ոչ իցեն այնչափ օգտակար, կամ հիւանդն ոչ հաճեսցի ըմպել, բարւոք է սմա առնուլ բոբրբ և նիպր կամ այլ մեղմ լուծողական դեղս, և զկնի ըմպեսցէ յաճախ փոխնդաջուրս, թէյի, շիճուկ կաթին, կամ այլ և այլ հեղուկս. Եւ 'ի ժամ ննջման հարկ է նմա դնել զոտս և զսրունս 'ի գաղջ ջուր. և 'ի շաբաթն երկու անգամ կնդել զգբլուխն և ցուրտ ջրով լուանալ։

Այլ նոքա որք ընդունակք են ըստէպ կրկնման աչացաւութեան, բարւոք է նոցս բանալ խարանս յերկոսին բազուկսն, եւ զգուշանալ զի միշտ բաց մնասցեն. և հետեւել արեանառութեան և լուծողական դեղոց յամենայն գարնան և աշնան եղանակի և կեալ կանոնաւոր կեցութեամբ, 'ի բաց կալով յամենայն ջերմաբնոյթ կերակրոց և 'ի զօրաւոր ըմպելեաց, յատկապէս 'ի դիշերային օդոյ և 'ի սքնութենէ ուսման։

Կիսախարշ ձու, կաթն, սեր, կարագ, հաց, մեղմ դալից և հասուցնացեալ պտուղք կաթամբ եփեալ, են պատշաճ ուտելիք այսպիսեաց. և ցուրտ ջուր, շաքարաջուր, շիճուկ կաթին, հանքաջուր՝ «Էլվաթ. օշարակ նշոյ, նարնջի ծաղկանց, թոյլ թէյ, խահվէ և այլն, են պատշաճ ըմպելիք։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Շնչարգելութիւն։

Շնչարգելութիւնն է ցաւ թոքոյ, կամ ախտ ինչ փողոց, որոց անցքն վատթար հիւթով խափանի, ուստի լինի արգելումն շնչոյ։

Այս ախտ բաժանի 'ի խռնաւ և 'ի չոր, կամ 'ի հիւթային և 'ի ջղային շնչարգելութիւն։

Առաջինն իմանի մաքրութեամբ կրծոց, իսկ վերջինն 'ի չոր և 'ի ցամաք կրծոց, յորմէ բուռն հաղալով ելանէ միայն փոքր ինչ կարծր մաղաս։

Պատճառ։

Շնչարգելութիւնն է երբեմն ժառանգական, երբեմն պատահական, երբեմն եւս յառաջ գայ 'ի վատ ձեւացեալ կրծոց։

Այսեւ բազում անգամ պատճառի այս ախտ 'ի հանքային գոլորշոյ կամ 'ի ծխոյ մտեալ 'ի թոքն, 'ի սաստիկ կրթութենէ, 'ի յուժգին վազելոյ, յարգելմանէ սովորեալ արտաթորման՝ այսինքն դաշտանի, յետադարձման յօդացաւութեան, շարաւալից պալարաց, ծաղկի, վարդախտի, բորոյ, քոսի, և այլն։

Իւս և պատճառի այն 'ի սաստիկ տարտամութենէ մտաց, 'ի յանկար-

digitised by A.R.A.R.@

ծակի երկուղէ, ՚ի հարբղխային հաղէ, ՚ի հողմաշունչ տեղւոջէ՝ ընչեալ առ թիկամբն, յարգելմանէ շրջանի արեան կամ օդոյ առ թոքն ։

Նշանք այս հիւանդութեան ։

Նշան ընչարգելութեան է փոյթ ընդ փոյթ դժուարին շնչելն. որ կատարի հեւալով կամ թօսելով. և երբեմն այնքան ծանրանայ շնչելն, որով հիւանդն կարծի թէ է ՚ի վտանգի հեղձման ։

Այս տաժանելի հիւանդութիւն բազում անգամ պատահի ՚ի դիմելոյ առընդդէմ արեւելեան ցուրտ հողմոց, ՚ի շրջելոյ ՚ի միգապատ եղանակի, ՚ի թողութենէ զգեստուց մածուցեալ ընդ մարմինն, ՚ի կանգնելոյ երկար ՚ի վերայ խոնաւուտ գետնի, և ՚ի դժուարամարս կերակրոց որք են խմորուն կարկանդակ, խորովեալ պանիր, ապուխտ խոզի, միսալ և աղեալ մի ոք ։

Յայս տաժանակիր հիւանդութէ հատանի քուն հիւանդին, կերկերի ձայնն, հազայ ։ Ընդ որոց և է ձգտումն հողմոց զգացութիւն ծանրութիւն ՚ի վերայ լանջաց, ջերմութիւն ջերմն, ցաւ գլխոյ, սաստիկ ճնշումն կրծոց. բաղխումն սրտի սաստիկ նուաղութիւն մաշումն մարմնոյ ։

Այս դժնդակ ախտ զրեթէ առաւել սաստկանայ ՚ի գիշերի. զի ըմբռնի զհիւանդն երբեմն առաջ և երբեմն յետ կէս գիշերոյն մինչև ցլուսանալ աւուրն, և երբեմն այնչափ սաստիկ, որով կարծէ հիւանդն շնչասպառ ։

Օգնութիւն ։

Կերակուր այս հիւանդի պարտ է լինել թեթեւ և դիւրամարս. խարշեալ միս զառան կամ որթու, որ և պարտ է ՚ի բաց կալ ՚ի քամոտ և ՚ի դժուարամարս կերակրոց և ՚ի զօրաւոր ըմպելեաց, յատկապէս ՚ի գարեջրոյ, այն է բիր ։

Ալխտակ հաց, կաթամբ և հացի յօրինեալ կարկանդակ, արգանակ վառեկի կամ նիհար մսոյ անասնոյ, խաշեալ կամ խորովեալ ձագ աղաւնւոյ, հասունացեալ պտուղք և մեղմ դալարիք կաթամբ եփեալ, են պատշաճ ուտելիք սոյն հիւանդի ։

Նաև ըմպելիս սոյն հիւանդի պարտ է լինել կարի թեթեւ և դիւրամարս. և եթէ հնար է, բարւոք է նմա միանգամայն ՚ի բաց կալ յընթրեաց. քանզի լիութիւն ստամոքսաց յաւելու զսաստկութիւն ախտիս ։

Հարկ է և միշտ բաց պահել զորովայն հիւանդին, ագանիլ զջերմաբար զգեստս յատկապէս ՚ի ձմեռան և յանձրեւային եղանակի ։ Զի ամենայն անառողջութիւն կրծոց հնար է անցուցանել պահելով զոտսն ջերմ և քրտնացուցանել զանձն ագանելով զֆլանելա և զհաստ գուլպայս և կօշիկս ։

(Շարունակութիւն)

ԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հանգուցեալ Գաբրիէլ Պատրիարք Ս. Աթոռոյս առ Կարբեցի Տ. Յովհաննէս կաթողիկոս Ս. Էջմիածնի, յորում պարզէ անցս բանակցութեան Ս. Համբարձման եկեղեցւոյն Յիսուսի Քրիստոսի ՚ի ձեռաց Միաբանութեան Հայոց Ս. Երուսաղէմի ։

Բարեփառ Հայրութիւն ձեր ՚ի 1837, Մարտի 10 փակչական թիւն, որդիութեան և խաղաղութեան ողջունով յատուկ կոնդակ առաքեալ էիք

digitised by A.R.A.R.@